

SVÁR VODY S VÍNEM

Svár vody s vínem je rozpustilá alegorická satira družící se k podobným skladbám latinským, které jsou doloženy již od 12. století. Thematem je hádka vody s vínem o to, kdo z obou je lepší a potřebnější. Každá strana napřed vykládá své přednosti a pak – od verše 185 – počne víno spílati vodě; voda je spíše v obraně, hájí se věcněji, nespílá, používá theologických důkazů. Když konečně, vyprovokována, uvede křiklavější příklad (Lota), probudí se mistr, který se opil a viděl celou hádku ve snu, a spor na žádost obou svářících stran ukončí kompromisem: světu je třeba obou, neboť obě mají své pevné místo ve společnosti. – Tak se Svár neutrálním poměrem k sociálnímu řádu připojuje k satirě Podkoní a žák, kterou připomíná i tím, že jde o skladbu rámcovou. Na rozdíl od Podkoního dochází sice ve Sváru k jakémusi řešení sporu, ale není to vítězství jedné strany, řešení je kompromisní a přináší je osoba třetí, která byla z počátku jen divákem; s hlediska obou stran není tedy spor dořešen ani zde. V podrobnostech není však mezi Svárem a Podkoním tak nápadných a podstatných shod a podobností, které by stačily k tomu, abychom obě tyto skladby mohli přisoudit jednomu autoru.

(Svár vody s vínem je uveden humornou promluvou autora k posluchačům nebo čtenářům různých společenských vrstev, v níž skladatel předesílá vlastnímu sporu výklady o účinku požívání vody nebo vína.)

Tuto voda bude haněna od vína

- Mistr svatého Písma jeden
z svý vôle byl jest nezbeden;
povoli sobě jednu v tej lakotě,
ažť se umdli na svém životě:
5 jedl krmí lahodných mnoho,
k tomu se opie vínem z toho,
až sebú nic již nevládníeše,
protož nevěděl, což sám bieše;
tehďáž ho tovařišie jeho
10 odejdu jakžto umrlého.
V tej otrapě jemu se zdáše,
žeť jej anjel pěstováše,
a nesieše jej v tretie nebe,
anť bieše právě jakžto bez sebe.
15 Tuť jest tajné věci viděl,
potom svým bratřím pověděl,
řka: „Viděch boha na výsosti,
sedícího v své velebnosti;
tohoť velmi pílňě patřich,
20 až se strachy vešken třasiech,
co toto bude nebo má býti,
zdaliť chtieše súd tu býti.

- Voda s vínem se svadily,
proti sobě se zasadily,
25 protož voda velmi víno hanieše,
dobře hrze nežli víno býti chtieše.
A tak se veľmi spolu haniechu,
až bieše podobno k smiechu.
Vodať se chváli již počátkem:
30 „Protož tiem velebným ostatkem,
řkúc, „nenie oheň, země, vietra a voda?
Nebo to čtvero jest světu zploda,
jimižto veškeren svět živ jest,
protož toho voda jmá čest.“
35 Chváléci se násilně tiem,
žeť jest stvořena bohem samým,
duchem svatým počištěna bieše,
nebo se nad ní před věkem vznášieše;
40 a že jest stvořena na počátce
všeho světa, řkúc na krátce,
z tohoť jest chtěla mieti chválu,
dobře nad víno nemalú.

Víno vodě odpovídá
a proti sobě mluviti nedá

- Víno k tomu odpovědě,
potom vodě tak povědě:
45 „Obyčej tento lidé mají,
žeť mě mnozí rádi požívají;
když kto chce z nich hody činiti,
žeť mnohý k tomu vína musí dobyti;
a žeť napřed dadie pitie sprostnější,
50 a potom pak po něm lahodnější:
těž buoh milý chtěť tě napřed dáti
tomuto světu tebe požívati;
protož mne potom, lahodnějšíe,
k tomu pitie ušlechtilejšíe,
55 byť všichni hříešníci pili,
potom tiem chutnější byli.“

(Voda odpovídá dále „bez studu“ vínu, víno zase má svoje námitky, a tak se vymění řečníci ještě osmkrát; konečně:)

Voda odpovedá a koniec s vínom činí

Vodať vece: ‚Nemluv toho,
styd' se, víno, skutku zlého;
nebo se otec Noe opil z tebe,
60 až právě sám již nečil sebe;
protož ležal tak rozmetav se,
neřádně velmi odkryv se.
Tehda jeho syn smál se tomu,
přivedl jiné bratřie k tomu,
65 maje za zlé otci toho svému;
pak jiný bratr přikryl hanbu jemu.
Pro tě na svět přišel zlý rod,
když Lot opil se tebu i vydal plod;
opiv se Lot, vlastnie dcery
70 své vlastnie učinil matery:
protož zlý skutek z tebe pocházie,
na jich zbytku lidem vzcházie.‘

Tuto mistr přišel sám k sobě,
ze sna se probudiv jako robě

K tomu mistr tento, jenž se opil,
bez meškání se vzhuor vzchopil.
75 Protož jeho oba spolu počesta prositi,
zdaliť by je mohl smieřiti;
nebo se voda trháše,
a mistr toho se již báše,
proto, aby se nestala škoda,
80 ať by nezabila vína voda:
potom by snad neměl co mistr píti,
tehda chtieše toto rád staviti;
nebť jest vody více na tom světě
nežli vína, toť vie malé dietě.
85 Protož se voda na to trháše,
nebo sobě dobře úfáše;
víno pak zrnaté bieše,
jednot' se tomu smějješ.

Tuto mistr měl myšlenie k tomu,
aby nepochleboval nikomu

Vecť mistr tento tak stoje:
90 ‚Bylať by toto hanba moje,

byť se co mezi vámi zlého stalo;
přeslyšta mě velmi málo,
chciť se k tomu přimluviti,
toť vám nebude nic škoditi,
95 proto, abyšte se více nevadili,
k tomu sobě rádi slúžili,
potom svoji přátelé byli
takež jakož kdy dřéve milí.
Chciť toto vziati v ruce sám,
100 mluviti vám již o tom nedám.

Oba své řeči přestasta,
k tomu jemu vše v ruce poručista.
Mistr takto mezi nimi stoje
vece: ,Slyšta, pány moje,
105 již já také povědě vám
to, což nejlepšího viem k vám:
pán buoh, ješto všechno stvořil,
vodu, víno k tomu jest způsobil,
dal jest vodu bydlu světskému
110 a vínoť jest dal duchovníemu.
Toto obé jest božie vzplozenie,
jestiť kniežecieho urozenie:
nebo duchovní stav bez světského,
k tomu světský bez duchovníeho,
115 sám jeden stav nemóže státi,
aniž pánu bohu chvály vzdáti.
Jeden bez druhého státi nemuož,
toť každý věděti muož:
mše bez vína nemóže býti,
120 vodyť jest také k vínu vždy přilíti;
neboť jest toto sám buoh ustavil,
ktož jest pak ten, ješto by to stavil,
nebo zbořil takú vieru naši?
Byl by podoben k Jidášii.

Tuto mistr chce pravdu pověděti,
protož račtež poslúchati chtieti

125 Vodyť jest světu potřeba,
potom vína také třeba;

- protože oba sta již dobrého rodu,
 nebudtaž sobě na tu škodu.
 Pomáhajž pak jeden druhému,
 130 zlíbíta se oba pánu svému,
 jenž vás sem mezi ny poslal,
 tomuto světu k požitku dal.
 Nehněvajtež více sebe;
 dokudž jest země i nebe,
 135 dotud mezi vámi příměří ukládám
 túto mocí, ještoť od vás mám.
 Mluvtež dobré vždy o sobě,
 nemajíce závisti více k sobě,
 nečiňte sobě v tom škody,
 140 ktož pije více vína nežli vody:
 nebo ktož chce více vody píti,
 snad nemá vína čím platiti;
 protože poručtaž toto spolu bohu,
 ať lidé pijí, cožť koli mohú.‘

2 z své vůle byl jest nezbeden ze svévole si vedl nevázaně – 3 lakota nenasytlost, obžerství, žádostivost jídla – 4: až jeho tělo zemdlelo – 6 opie se opil se – 9 tovařišie druhové – 10 ho odejdu odešli od něho – 11 otrapa omámení – 12 jej pěstováše držel ho v náručí – 13 třetie nebe: středověcí theologové rozeznávali trojí nebe; v nejvyšším, třetím nebi bylo sídlo svatých a vidění Boha – 14 ant’ a on ... – 24: postavily se proti sobě – 26 hrze hrději – 30 ostatkem základem – 32 zploda zplození – 33 jimižto čímž (vazba podle smyslu: vztahuje se na „čtvero“) – 35 násilně velice, náramně – 37-38: podle Gen. 1,2 – 38 nebo nebot

48-49 žet’ vztahuje se na „obyčej“ (mají ten obyčej, že ...) – 49: Jan 2,10 – 53: proto (dal požívat) mne, které jsem lahodnější, teprve potom (t. j. po tobě, po vodě) – 56 chutnější lepší mysli

58 styd se zlého skutku za zlý skutek – 59: Gen. 9,21 – 60 nečil sebe necítil, nevěděl o sobě – 61 rozmetav se rozvaliv se, roztáhnuv se – 62 neřádně nenáležitě – 66 hanba ohanbí – 68 Lot (známý z bible svým zachráněním ze Sodomy – srov. Genese kap. 19) byv opojen svými dvěma dcerami, spal s nimi a měl s nimi syny Moaba a Ammona; potomci Ammonovi (Ammonité) byli v nepřátelství s Israelity a bojovali s nimi (proto zlý rod) – 72 zbytek přebytek, hojnost – 75 počesta (duál) začali – 77 trháše se sápala se – 82 staviti zastaviti – 86 sobě dobře úfáše troufala si – 87 zrnaté hrubé – 92 přeslyšta (duál) vyslechněte – 98 takež jakož tak, jak – 101-102 přestasta, poručista (duál) přestali, poručili – 104 slyšta, pány moje (duál) slyšte, pánové moji – 105 povědě povím – 109 bydlo stav – 111 vzplozenie výplod, výtvor – 130 zlíbíta se (duál) zalíbíte se – 132 k požitku k užitku